

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

รูปแบบการดำรงชีวิตชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน
**Livelihood Pattern of Sufficiency Economy Community Role Model in
Nan Province**

ประทวน จันทร์ดี (Pratuan Chandee)* บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)**

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yoopresert) ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษา (1) บริบท สภาพทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน ตามนิเวศชุมชนที่ต่างกัน (2) รูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดน่าน (3) เปรียบเทียบรูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่มีนิเวศชุมชนที่ต่างกัน (4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประชากรที่ศึกษาคือชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดน่าน จำนวน 503 ชุมชน กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ชุมชนที่ได้คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนนิเวศวนเกษตร ชุมชนนิเวศทำสวน และชุมชนนิเวศทำนา 2) การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการสุ่มเฉพาะเจาะจงเกษตรกรชุมชนละ 30 ครัวเรือนจำนวน 3 ชุมชน รวม 90 ครัวเรือน เก็บข้อมูลโดยการเจาะที่สวนทำนาและสวนเกษตร การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจดหมายคำ และ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน เป็นสังคมชนบท มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ มีความรักใคร่ สามัคคี มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวัฒนธรรม ประเพณีล้านนา และนับถือผี รูปแบบการดำรงชีวิตระดับครัวเรือน โดยเฉลี่ยภาพรวมมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากที่สุด คือ มีการลดรายจ่าย มีการเพิ่มรายได้ มีการออม มีการดำรงชีวิตยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเอื้ออาทร และเมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนที่มีนิเวศชุมชนที่ต่างกัน พบว่าเกษตรกรมีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับนิเวศชุมชนที่คล้ายคลึงกัน โดยมีการผลิตเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ และเลือกการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล มีการรวมกลุ่มและเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพในชุมชน มีการออมทรัพย์ การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความสามัคคีในชุมชน สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตประจำวัน เกษตรกรเห็นด้วยโดยภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ว่าปัจจัยด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านชุมชนและสังคม การได้รับอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากองค์กรภายนอก นโยบายของรัฐ และการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรมีด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมาก 7 แหล่ง คือ ผู้นำท้องถิ่น ญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่รัฐ สื่อวิทยุโทรทัศน์ เสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน และการอบรม ส่วนปัญหาในการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ บางคนยังขาดความเข้าใจหลักปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อการนำไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติไม่ครบทุกด้าน กิจกรรมในระดับกลุ่ม ระดับชุมชน ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ไม่มีความยั่งยืน ขาดการต่อยอด ควรมีการถ่ายทอดความรู้ ปรับแนวคิด แนวทางการปฏิบัติ การบริหารจัดการกลุ่ม อย่างต่อเนื่องและมีการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ รูปแบบการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดน่าน

*หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช pratuan_chandee@hotmail.com

**รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

***รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช mailto:agashben@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this study were (1) to study the context, social and economic state, and the culture of sufficiency economy community role model in different characteristics in Nan Province; (2) to study their livelihood pattern adhering to the Sufficiency Economy Principle; (3) to study the difference of the livelihood pattern adhering to the Sufficiency Economy Principle of communities in different characteristics; (4) to study factors relating to their living adhering to the Sufficiency Economy Principle; and (5) to study their problems and suggestions on being supported to make a living adhering to the Sufficiency Economy Principle.

The population in this study was 503 sufficiency economy community role model in Nan Province. The samples were divided into two groups, one group was a group of 3 communities which were selected by using specific random sampling methodology, these were agricultural farming community, truck farming community, and paddy farming community; another group was a group of 90 farmer families selected from 3 communities mentioned before by using specific random sampling methodology, 30 farmer families per community. The data collecting process was group discussion and interviewing. Some data were analyzed by qualitative analysis using grouping method; other data were analyzed by quantitative analysis using statistical methodology in computer programs, these were frequency, percentage, mean, standard deviation, minimum value and maximum value.

The findings of this study were as follows: The sufficiency economy community role model in Nan Province was a rural society. There was much community spirit and their relationship liked a kinship. They were simple life and united. Most of them were agricultures. They had Lanna traditional and culture and believed ghost. The studied farmer families had their livelihood pattern adhering to Sufficiency Economy Principle at the most level, these were decreasing their expenditure; increasing their income; saving; being honest; conserving tradition, culture, and local wisdom; learning, transferring, and adapting the local wisdom; conserving natural resources and environment; and being generous. Comparing the livelihood pattern adhering to the Sufficiency Economy Principle of farmer families in different characteristics, it was found that they had the livelihood pattern which was similar to the livelihood pattern of other farmer families in communities which had similar characteristics. Their products were firstly used for their sufficient consuming. They grew plants which were suitable for the state of their area. They utilized the natural resources reasonably. They united and learned in order to develop their career. They had saving, conserved and sustained the natural resources, helped each other, united, conserved their culture and tradition, and adapted the local wisdom in their living. They agreed at much level that the governance, economy, society, the training on Sufficiency Economy Principle, the government policy, and the support from local organizations (sub-district administrative organization/municipality) correlated with their living adhering to the Sufficiency Economy Principle. They had knowledge and understanding of Sufficiency Economy Principle at medium level, and they had received information on Sufficiency Economy Principle at much level from 7 sources, these were local leaders, their relatives, government officials, radio and television, broadcasting tower, meetings, and training courses. The problems of the Aid on the sufficiency economy community role model were rare understood of some farmers on the Sufficiency Economy Principle. It affected to the process using and it could not cover all of the performances. There were rare good administration and management at the group level activity and community level activity. The process was not sustention. The farmers did not add much their knowledge. It should be conserve the knowledge to another, adapt their mind, process and performance. Group administration and management should be continuity running and performance proceed. And we should always follow the project.

Keywords: Livelihood Pattern, Sufficiency Economy Principle, Nan Province

*หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช pratuan_chandee@hotmail.com

**รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumpen.keo@stou.ac.th

***รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช mailto:agashben@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

ในอดีตประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องอาศัยดินและน้ำเป็นปัจจัยหลัก นอกจากนี้ยังต้องอาศัยปัจจัยจากป่าไม้ในด้านปัจจัย 4 คือ อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ซึ่งมีอย่างอุดมสมบูรณ์อยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ การตั้งถิ่นฐานมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม อยู่รวมกันเป็นชุมชนทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งชุมชนใช้เป็นเครื่องมือให้คนได้มีกิจกรรมร่วมกัน ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ปัจจัยในการดำรงชีวิตสามารถหาได้จากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยไม่ต้องซื้อหาหรือใช้เงิน แต่เมื่อกระแสบริโภคนิยมแพร่ขยายเข้ามาภายในประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มุ่งเน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้เติบโต เกิดการแข่งขันทางการค้า มุ่งเร่งทำการผลิตด้านการเกษตร เช่น ข้าว ข้าวโพด ผัก ผลไม้ เป็นต้น ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวเพียงไม่กี่ชนิดเพื่อหวังขายผลิตผลในปริมาณที่มาก ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินกำลัง มีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินมากมาย ดินเสื่อม มีการใช้ยาฆ่าแมลง และสารเคมีจนเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นความแห้งแล้ง น้ำท่วม มลพิษในน้ำและอากาศ เกิดปัญหาหนี้สิน ครอบครัวแตกแยก ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการปลูกพืชแบบผสมผสานมีความหลากหลายของพืชพรรณ ไม้ไร่ ไม้โคก หรือได้เคยเก็บหาจากป่าอย่างหลากหลายชนิดตามฤดูกาล ความหลากหลายถูกทำลายสูญหายไป กลายเป็นพันธุ์ใหม่ ๆ แรงงานที่เคยทำการเกษตรในครัวเรือน หรือการลงแขกเอามือเอแรงกันกลายเป็นการจ้างแรงงาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรกัน กลายเป็นความเห็นแก่ตัว แข่งขันเพื่อต้องการเงินมาใช้หนี้และซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้ขาดความสามัคคี ชุมชนอ่อนแอในที่สุด ทางแก้ไขปัญหาคือการฟื้นฟูและเหมาะสมที่สุดก็คือการพึ่งพาตัวเอง โดยน้อมนำเอาพระราชดำริเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยเพื่อนำเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การปลูกฝังจิตสำนึกของคนไทยให้รู้จักพอเพียงในสิ่งที่ตนมีอยู่ไม่ ฝืนเพื่อเกิดความจำเป็นนั้น ต้องให้ความรู้การศึกษาแก่ประชาชนใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยชุมชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของตนเองและจึงวางแผนแก้ไขปัญหามีผู้รู้ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้แนะแนวทางและให้ความรู้ร่วมกันทุกฝ่าย ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชุมชน

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่แวดล้อมด้วยภูเขาสูง มีทิวเขาหลวงพระบางและทิวเขาฝิปันน้ำ ทอดผ่านทั่วจังหวัด พื้นที่ของจังหวัดน่านโดยทั่วไปจึงมีสภาพเป็นพื้นที่ หุบเขาสลับกับลูกคลื่น มีที่ราบเพียง 15 % ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชันเชิงเขา ภูเขา และเทือกเขาสูงชัน มีความสูงตั้งแต่ 230 เมตร ถึง 1,980 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง จึงเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำน่าน มีความหลากหลายทางระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืชและสัตว์ รูปแบบของวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตได้เป็นตัวกำหนดและพัฒนาระบบการผลิตที่หลากหลาย จากพืชป่า สัตว์ป่า เป็นพืชปลูกและสัตว์เลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร ดังเช่นในอดีตมีคำกล่าวว่า “ชนะแอม ไร่ข้าว” หมายถึง คนน่านจะขุดบริเวณที่ราบหุบเขาเป็นแปลงนาเพื่อปลูกข้าว และส่วนหนึ่งจะถางป่าเพื่อปลูกข้าวไร่ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่เสริมกัน และเพียงพอตลอดทั้งปี นอกจากระบบการผลิตแล้ว ชาวน่านยังพึ่งพิงอยู่กับระบบการล่าสัตว์ เสาะหาของป่า และจับปลาตามแม่น้ำหรือหนองน้ำ โดยอาหารที่ได้จากป่า ได้แก่ หน่อไม้ไผ่ หน่อ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

หว่าน ผักหวาน ผักกูด ไม้ผล ลูกชิด(ตำ) เป็นต้น วิถีอยู่ วิถีกินของคนน่านสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา การใช้ประโยชน์ที่หลากหลายและการให้ความสำคัญกับความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ นั่นคือวิถีแห่งอดีต กาลที่ส่งทอดกันมาถึงปัจจุบัน

จังหวัดน่านในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตอย่างมากจากวิธีการผลิตดั้งเดิม เกษตรกรผลิตพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น เช่น ยาสูบ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย ไม้สัก ส้ม และยางพารา เป็นต้น วัตถุประสงค์ของการผลิตเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อกิน เป็นการผลิตเพื่อขาย จากที่พึ่งพาตนเอง กลับต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอกมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันภูมิโนเวสและภูมิสังคมของจังหวัดน่านมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนน่าน ประการสำคัญระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ในปัจจุบันไม่ได้ทำให้เกษตรกรหลุดพ้นจากการเป็นหนี้ และการครอบงำจากภายนอก คนน่านทั้งเกษตรกรผู้ผลิต และคนน่านที่เป็นผู้บริโภคยังคงต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกเช่นเดิม การผลักดันและขับเคลื่อนหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทุกหน่วยงานในจังหวัดน่าน จะต้องทำความเข้าใจและช่วยกันส่งเสริมเผยแพร่ให้หลักการนี้เข้าไปสู่ชุมชนในทุกระดับให้เกิดการปฏิบัติจริงและปฏิบัติอย่างมีความรู้ ความเข้าใจได้ ประชาชนท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการที่จะเป็นกลไกช่วยกันขับเคลื่อนแนวคิดการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุแห่งความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการศึกษารูปแบบในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชน ชุมชน โดยมุ่งศึกษาชุมชนเป้าหมายที่เป็นต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่ยอมรับ และได้รับการรับรองจากการได้รับรางวัลการประกวดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน หรือ ธกส. เป็นต้น และชุมชนที่จะศึกษามีความแตกต่างกันของนิเวศชุมชน ทางด้านการเกษตร ได้แก่ ชุมชนนิเวศวนเกษตร ชุมชนนิเวศทำสวนและชุมชนนิเวศทำนา ทั้งนี้เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนที่มีนิเวศชุมชนที่ต่างกัน ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนและข้อเสนอแนะ เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน หรือชุมชน ให้มีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ นิเวศของชุมชน ที่เหมาะสม โดยยึดตามหลักและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างก้าวหน้าของหมู่บ้านหรือชุมชนให้มีคุณภาพมากขึ้น และเป็นแนวทางในการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่หมู่บ้าน หรือชุมชน อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาริบท สภาพทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน ตามนิเวศชุมชนที่ต่างกัน
- 2 เพื่อศึกษารูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดน่าน
- 3 เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่มีนิเวศชุมชนที่ต่างกัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

การศึกษารูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน จำนวน 503 ชุมชน ได้คัดเลือกหมู่บ้าน หรือชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดน่าน ที่มีนิเวศชุมชนทางการเกษตรแตกต่างกัน และเป็นหมู่บ้าน หรือชุมชนที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานด้านการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของ 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงการคลัง และได้รับรางวัลจากการประกวดผลงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การดำเนินการของหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงาน รวมทั้งจากข้อมูลการศึกษาของนักวิจัยตามที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การส่งเสริมการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนตามปรัชญาและหลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่มีนิเวศชุมชนทางการเกษตรแตกต่างกันอย่างเหมาะสม

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

การเลือกหมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมายในจังหวัดน่าน เลือกจากหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ได้จากการสุ่มคัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มเฉพาะเจาะจง ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดซึ่งยึดหลักความหลากหลายทางนิเวศชุมชนทางการเกษตร ได้แก่ ชุมชนนิเวศวนเกษตร ชุมชนนิเวศทำสวนและชุมชนนิเวศทำนา เพื่อกำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษารูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ได้ผลการคัดเลือกหมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมาย 3 ชุมชน ดังนี้

- 1) ชุมชนนิเวศวนเกษตร บ้านพื้เหนือ หมู่ 4 ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน
- 2) ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว หมู่ 4 ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน
- 3) ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผุก หมู่ 10 ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด จังหวัดน่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 แบบ คือ

1.แบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางด้านสังคม เศรษฐกิจของเกษตรกร

ตอนที่ 2 กิจกรรมตามรูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

ตอนที่ 4 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 5 ปัญหา ข้อเสนอแนะในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

2 แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม(Focus Group) ซึ่งมีการกำหนดประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสำรวจข้อมูลสภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของสมาชิกในหมู่บ้านหรือชุมชน และข้อมูลลักษณะทางกายภาพที่สำคัญ ของ 3 ชุมชนตัวอย่าง จากวิธีการ ดังนี้

- 1) การจัดเก็บที่ชุมชน กับแกนนำและสมาชิกในชุมชน ชุมชนละ 5 ราย
- 2) การสนทนากลุ่มโดยใช้แนวคำถามเจาะลึกกับแกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนครัวเรือนตัวอย่างชุมชนละ 5 – 10 คน
- 3) การสัมภาษณ์รายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์รายครัวเรือนชุมชนละ 30 ราย
- 4) การสนทนาแบบไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน
- 5) การสังเกตจากการเดินสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ได้แก่ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมจากเอกสารวิชาการ เอกสารข้อมูล รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยต่างๆและแหล่งอ้างอิงอื่นๆของชุมชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) จากข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

1. บริบทของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน

1.1 ชุมชนนิเวศวนเกษตร บ้านพิเหนือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบหุบเขา มี 230 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 850 คน มีเนื้อที่ 5,400 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 3,469 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชัน การถือครองที่ดิน เฉลี่ย 30 ไร่ ต่อครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนาเพื่อบริโภค ใช้แรงงานในครัวเรือน ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 38,401.54 บาท/คน/ปี ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายอย่างชาวชนบท อยู่กันฉันท์พี่น้อง ใช้ระบบเครือญาติในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี มีป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ที่เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

1.2 ชุมชนนิเวศทำสวน บ้านพญาแก้ว พื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีครัวเรือนทั้งหมด 72 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 289 คน พื้นที่เกษตรกรรม ประมาณ 2,140 ไร่ มีการใช้ระบบชลประทานและแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตร มีเนื้อที่ถือครองที่ดินเฉลี่ย 10-15 ไร่ต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 42,817.50 บาท/คน/ปี ประชากรประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนาเพื่อการบริโภค ทุกครัวเรือนทำสวนลำไย มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตลำไยปลอดสารพิษส่งออก มีการแปรรูปด้วยการอบแห้ง มีประเพณี วัฒนธรรมของชาวล้านนา นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี

1.3 ชุมชนนิเวศทำนา บ้านหนองผูก เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน มีจำนวนครัวเรือน 181 ครัวเรือน ประชากร 624 คน การถือครองที่ดินเฉลี่ย 10 ไร่ต่อครัวเรือน ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตรกรรม ทำนาเพื่อการบริโภคและทำเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดต่อเนื่องกัน อย่างมีระบบ ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชของบริษัทต่างๆ ปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและปลูกเพื่อการค้า ใช้แรงงานในครัวเรือนและการลงแขก มีรายได้เฉลี่ย 42,000 บาท/คน/ปี ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสมีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปัน ซึ่งกันและกัน มีประเพณี วัฒนธรรมของชาวล้านนา นับถือศาสนาพุทธ นับถือผี

2 รูปแบบการดำรงชีวิตระดับครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน มีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ด้านการลดรายจ่าย ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติ โดยมีการปลูกพืชผักสวนครัวหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน และมีการผลิตหรือบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ มีการลดค่าใช้จ่ายบางอย่างลง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

เช่น ประหยัดค่าน้ำมันรถ ค่าโทรศัพท์ ของกินของใช้ ส่วนกิจกรรมที่มีการปฏิบัติน้อย ได้แก่ การผลิตของใช้ใน ชีวิตประจำวันใช้เอง เช่น น้ำยา ล้างจาน แชมพู การนำวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ใหม่ ซึ่งชุมชน ที่มีการปฏิบัติน้อย ได้แก่ ชุมชนบ้านพี่เหนือและบ้านหนองผุก

ด้านการเพิ่มรายได้ คราวเรือนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติโดยมีการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดย การทำอาชีพเสริม มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิด ส่วนกิจกรรมที่มีการปฏิบัติ น้อย คือ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรหรือการถนอมอาหาร และการเข้าร่วมเครือข่ายหรือกลุ่มวิชาชีพ เดียวกัน เพื่อจัดการการผลิตหรือบริ โภคของตนเอง โดยชุมชนบ้านหนองผุกมีการปฏิบัติทั้ง 2 กิจกรรม

ด้านการออม คราวเรือนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติโดยมีกิจกรรมการออม เช่น เป็นสมาชิกกลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มตักจะ สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนอื่น ๆ และธนาคารเป็นต้น มีการส่งเสริมให้ สมาชิกในครัวเรือนมีการออม ส่วนกิจกรรมที่มีการปฏิบัติน้อย คือ การวางแผนระบบใช้จ่ายที่ดี เช่น การทำบัญชี ครัวเรือน โดยชุมชนชุมชนบ้านพี่เหนือมีการปฏิบัติในกิจกรรมดังกล่าว

ด้านการดำรงชีวิต คราวเรือนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติโดย มีการประกอบอาชีพโดยยึดหลักความ ซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีความอดทนใช้ความเพียรในการประกอบอาชีพและช่วยเหลือสังคม มีส่วน ร่วมในการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน การดำรงชีวิตประจำวัน ส่วนกิจกรรมที่มีการปฏิบัติน้อย คือ สมาชิกในครัวเรือนมีการ ลด ละ เลิกอบายมุขต่าง ๆ เช่น สุรา ยาเสพติด การพนัน โดยชุมชนบ้านพี่เหนือมีการปฏิบัติในกิจกรรมดังกล่าว

ด้านการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คราวเรือนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติ โดย มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและประหยัด มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนใน การอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ

ด้านการเอื้ออาทร มีส่วนร่วมหรือได้รับการสนับสนุนดูแลจากกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน และเข้า ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยเกษตรกรส่วนมาก มีการปฏิบัติของครัวเรือนในกิจกรรมตามรูปแบบการ ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านต่าง ๆ ในระดับมากที่สุด เฉลี่ย 23.80 ข้อ จากจำนวนทั้งหมด 26 ข้อ

3 รูปแบบการดำรงชีวิตระดับชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนที่มีนิเวศชุมชนที่ ต่างกัน

3.1 ด้านความพอประมาณ

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน คือ มีการผลิตเพื่อบริโภค ได้แก่ ข้าว พืชผัก ร่วมกับการหาอาหารจากป่าตามธรรมชาติ ผลิตของใช้ในครัวเรือนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือนและภายใน หมู่บ้าน ในลักษณะลงแขก หรือเอาแรงกัน เพื่อประกอบอาชีพ และการจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมต่างๆใน ชุมชน มีเพียงชุมชนบ้านพญาแก้วที่มีการจ้างแรงงานภายนอกชุมชนในการทำสวน คนในชุมชนยังนิยมเป็น หนี้สิน แต่มีกิจกรรมการออมทรัพย์ที่หลากหลาย มีกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน มีการลดต้นทุนการผลิต ความต่าง ของรูปแบบการดำรงชีวิตของ 3 ชุมชน คือ ลักษณะการผลิตที่มีความสัมพันธ์กับนิเวศของแต่ละชุมชน ชุมชน นิเวศวนเกษตรบ้านพี่เหนือ มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและลดความ เสี่ยงจากปัจจัยการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น พื้นที่ น้ำ รวมทั้งการพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคง ความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการยังชีพและการสร้างรายได้ เช่น การแปรรูปข้าว การถักดอกลูก ชุมชนนิเวศทำสวน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บ้านพญาแก้ว มีกิจกรรมการผลิตที่สัมพันธ์กับการทำสวน เช่นการเลี้ยงผึ้ง การเผาถ่าน ขยพ่อนพิน และกลุ่มอาชีพต่างๆเพื่อสร้างรายได้ยามว่าง และชุมชนนิเวศทำนบ้านหนองผุก มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความต่อเนื่อง โดยใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถหมุนเวียนเพาะปลูกเกิดประโยชน์สูงสุด เลือกรูปแบบการผลิตที่มีอายุสั้นได้ผลตอบแทนที่เร็วและตลาดมีความแน่นอนในลักษณะเกษตรพันธะสัญญา

3.2 ด้านความมีเหตุผล

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนที่ความคล้ายคลึงกัน คือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติ มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันต่อมา และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคง โดยชุมชนนิเวศสวนเกษตรมีการเรียนรู้การผลิตใช้ อนุรักษ์ เพื่ออยู่ร่วมกับป่าได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว มีการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงการผลิตจากพืชไร่ มาเป็นทำสวนลำไยที่สร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ดีขึ้น เรียนรู้ปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน หาทางแก้ไข สอนให้ทำบันทึกบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน นำไปสู่การลดรายจ่าย ในสิ่งที่ไม่จำเป็น การใช้วัสดุที่เหลือใช้จากการเกษตรมาเพิ่มมูลค่า เพิ่มรายได้ ชุมชนนิเวศทำนบ้านหนองผุก การบริหารจัดการที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถได้ประโยชน์สูงสุด โดยการวางแผนการผลิตที่มีความต่อเนื่องและหมุนเวียนอยู่ในพื้นที่ โดยเน้นการผลิตข้าวเพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคก่อนการผลิตเพื่อสร้างรายได้ มีการผลิตเก็บเมล็ดพันธุ์พืชเพาะปลูกเองในฤดูกาลผลิตต่อไป

3.3 ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนที่ความคล้ายคลึงกัน คือ มีการบริโภค ที่พึ่งตนเองโดยการผลิต ได้แก่ ข้าว พืชผัก สัตว์ และอาหารตามธรรมชาติ มีการจัดตั้งกองทุน กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อการผลิตและการพัฒนาชุมชน ครัวเรือนมีการออมเงินในกลุ่มต่างๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การมีความเป็นเครือญาติที่เข้มแข็ง เอื้ออาทรต่อกัน มีความเชื่อ และประเพณีที่ปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นับถือผู้เฒ่าผู้แก่ มีการจัดการใช้ประโยชน์จากป่า การอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน พันธุ์สัตว์

3.4 ด้านเงื่อนไขความรู้

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนที่ความคล้ายคลึงกัน คือ มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนผสมผสานภูมิปัญญาในรูปแบบรวมทำ รวมกลุ่ม โดยศึกษาหาความรู้ การอบรม ศึกษาดูงาน ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ ชุมชนบ้านพญาแก้วและชุมชนบ้านหนองผุก มีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน โดยแต่ละชุมชนมีการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการผลิตและนิเวศของชุมชนที่ต่างกัน คือ ชุมชนนิเวศสวนเกษตรบ้านพญาแก้ว มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่นการปลูกยางพารา การปลูกไม้ผลผสมผสาน การเรียนรู้และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว มีการเรียนรู้การผลิตลำไยคุณภาพ การอบลำไยแห้ง การสร้างอาชีพเสริมที่สัมพันธ์กับการทำสวน ชุมชนนิเวศทำนบ้านหนองผุก มีการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผัก ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.5 ด้านเงื่อนไขคุณธรรม

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนที่ความคล้ายคลึงกัน คือ คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีระบบช่วยกัน อย่างในงานบุญต่างๆ มีความสามัคคี มีความศรัทธาต่อศาสนา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ทำบุญทุกวันพระ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน เช่น การปลูกป่า ทำแนวกันไฟฟ้า การถือปฏิบัติในมาตรการ ภาวะเฝ้าระวัง ร่วมกันของคนในชุมชน

4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิเคราะห์พบว่า

ด้านการปกครอง ได้แก่ ด้านผู้นำ ด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน ด้านภาวะเฝ้าระวังหมู่บ้าน **ด้านเศรษฐกิจ** ได้แก่ ด้านการสร้างอาชีพและรายได้ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านการลดรายจ่าย **ด้านชุมชนและสังคม** ได้แก่ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านสามัคคี เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าเป็นปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมเฉลี่ยเห็นด้วยในระดับมาก

ส่วนปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก 3 ประเด็น คือ การได้รับอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากองค์กรภายนอก นโยบายของรัฐ การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น และเห็นด้วยในระดับปานกลาง 5 ประเด็น คือ มีการศึกษาดูงานจากหน่วยงานอื่น การสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐหรือเอกชนในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจ การมีเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ การณรงค์เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ จากหน่วยงาน และสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยรวมเฉลี่ยเห็นด้วยในระดับมาก

5 ความรู้ ความเข้าใจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ของเกษตรกรเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรในชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน ส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง สามารถตอบคำถามทดสอบความรู้ได้ถูกต้อง เฉลี่ย 13.38 ข้อ จากจำนวนทั้งหมด 17 ข้อ

การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ในระดับมาก 7 แหล่ง คือ ผู้นำท้องถิ่น ญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่รัฐ สื่อวิทยุโทรทัศน์ เสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน และการอบรม ในระดับปานกลาง 3 แหล่ง คือ เพื่อนบ้าน สื่อวิทยุ และการทัศนศึกษาดูงาน ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ ได้รับในระดับน้อย

6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6.1 ปัญหา

เกษตรกรในชุมชนบางคนยังขาดความเข้าใจหลักปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากการถ่ายทอดความรู้และแนวทางปฏิบัติมีน้อย ไม่ทั่วถึงทุกคน หรือการถ่ายทอดยังไม่มีประสิทธิภาพ วิทยากรขาดความเข้าใจที่แท้จริง มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติ ยังไม่ครบทุกด้าน ทุกระดับ กิจกรรมในระดับกลุ่ม ระดับชุมชน ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดความเข้าใจระหว่างสมาชิกด้วยกัน ทำให้ไม่มีความยั่งยืน ขาดการต่อยอด รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรภายนอก ไม่ต่อเนื่อง ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อย ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน และไม่ได้แก้ปัญหา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

6.2 ข้อเสนอแนะ

ควรมีการถ่ายทอดความรู้และแนวทางปฏิบัติให้มีความเข้าใจง่ายมากขึ้นมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการปรับความคิด ก่อนการส่งเสริมให้ปฏิบัติ ผู้นำควรปฏิบัติเป็นตัวอย่าง และมีการเรียนรู้จากชุมชนหรือบุคคลต้นแบบ เพื่อนำไปประยุกต์ และพัฒนาตนเอง กิจกรรมในระดับกลุ่ม ระดับชุมชนเน้นการประชุมพูดคุยให้บ่อยขึ้น สร้างความสามัคคี ของคนในกลุ่ม ในชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และสนับสนุนให้ชุมชนคิด วิเคราะห์ เรียนรู้ตนเอง มีการวางแผนจากล่างสู่บน การส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ควรเลือกให้เหมาะสม ตรงกับความต้องการของประชาชน และควรให้การสนับสนุนเรื่องการบริหารจัดการ มีการติดตามอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำรงชีวิตชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังนี้

1 สภาพทางสังคม

ทั้ง 3 ชุมชนมีสภาพทางสังคมที่เหมือนกัน คือ มีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบเครือญาติ ให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันในงานพิธีต่างๆ ทั้งแรงงาน สิ่งของ และเงินทุน อยู่ร่วมกันโดยใช้กฎหมาย กฎระเบียบ มาตรการของชุมชนในการควบคุมดูแล บังคับใช้ สมาชิกในหมู่บ้านมีความสามัคคีกันและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นับถือศาสนาพุทธ อนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทางด้านสังคมของเกษม วัฒนชัย (2550: 1-8) กล่าวว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านภูมิคุ้มกันทางสังคม ด้วยการเสริมสร้างความรู้-รัก-สามัคคีตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นมา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเมตตากรุณา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความคิดมีความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์และหลักธรรมของแต่ละศาสนา มีความปรารถนาให้เกิดสันติสุขภายในครอบครัว องค์กรสถาบัน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ขณะเดียวกันต้องมีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม ด้วยการรู้เท่าทันและสามารถหลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่างๆ ได้ ใช้ชีวิตด้วยความสมถะเรียบง่าย ไม่สร้างเงื่อนไขชีวิตให้ซับซ้อน วุ่นวายมากเกินไปจนนำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยและสร้างปัญหาหรือความยากลำบากให้ตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

2 สภาพทางเศรษฐกิจ

เกษตรกรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง เฉลี่ย 12.80 ไร่ แรงงานทางการเกษตรในครัวเรือน เฉลี่ย 1.98 คน มีรายได้จากการทำการเกษตร และนอกภาคการทำการเกษตร ส่วนใหญ่มีหนี้สิน โดยต้นเหตุของหนี้สิน ส่วนมากมาจากการลงทุนประกอบอาชีพ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการออมทรัพย์ โดยออมกับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ซึ่งต่างจาก สมบัติ พันธิวิศิษฐ์ (2545 : บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่าแรงงานหลักของครัวเรือนที่มีความพอเพียงจะอยู่ประมาณ 3.72 คน ขนาดที่ดินที่พอเพียง ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 16.20 ไร่ วันทำงานของแรงงานครัวเรือนในอาชีพหลักเฉลี่ย 208.35 วันต่อคน ต้องการทุนเงินสดเพื่อการประกอบอาชีพเกษตรประมาณ 15,001-20,000 บาท ต่อ ครัวเรือน ซึ่งจำนวนเงินดังกล่าวสอดคล้องกับระดับการออมในรูปเงินสดที่ครัวเรือนคิดว่า พอเพียงด้วย นอกจากนั้นยังพบว่าครัวเรือนในชุมชนที่มีการพัฒนาทาง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

เศรษฐกิจสูงมักจะมีรายจ่ายสูง ตามไปด้วย การออมของครัวเรือนที่ศึกษาอยู่ในระดับต่ำมากโดยมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 19.36 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีการออมและส่วนใหญ่เป็นการออมในระดับต่ำคือไม่เกิน 10,000 บาท ต่อครัวเรือน

3 รูปแบบการดำรงชีวิตระดับครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน มีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ พึ่งพาสิ่งของที่มิใช่ในครัวเรือน บริโภคพืชผักที่ครัวเรือนปลูก รายได้หลักของเกษตรกรมาจากการทำการเกษตร มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิด ใช้เวลาว่างในการทำอาชีพเสริม นำวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อดทน มีความเพียร ช่วยเหลือสังคม เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีการแสวงหาความรู้อยู่เสมอ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและประหยัด มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2546:138-139) กล่าวไว้ว่า กิจกรรมต่างๆในการดำเนินชีวิตประจำวัน พบว่า มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ระดับจิตสำนึก เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และความรู้สึกถึงความพอเพียง
- 2) ระดับปฏิบัติ ผู้นำชุมชนแต่ละพื้นที่ได้นำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัติ โดยสามารถแบ่งเป็น 4 ขั้น ได้แก่ การพึ่งตนเองได้ การอยู่อย่างพอเพียง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร การอยู่ดี ยั่งยืนด้วยการเรียนรู้
- 3) ระดับปฏิเวธ คือการวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้น

4 รูปแบบการดำรงชีวิตระดับชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบการดำรงชีวิตทั้ง 3 ชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน คือ อยู่กันแบบจันทน์ที่พี่น้อง มีการผลิตเพื่อบริโภค ร่วมกับการหาอาหารจากป่าตามธรรมชาติโดยไม่ทำลายป่า มีชีวิตแบบพออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่พึ่งพาสิ่งของจากภายนอกเพราะผลิตของใช้ในครัวเรือนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือนและภายในหมู่บ้าน คนในชุมชนยังนิยมเป็นหนี้สิน มีสร้างภูมิคุ้มกันโดยการออมทรัพย์ มีการสร้างและการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคง มีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สหทัยา พลบัลย์ (2548 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง สามารถแบ่งได้ 4 ด้าน คือ กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสังคม กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่สร้างความพอเพียงด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล จึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่จะช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

ความต่างของรูปแบบการดำรงชีวิตของ 3 ชุมชน คือ ลักษณะการผลิตที่มีความสัมพันธ์กับนิเวศของแต่ละชุมชน ชุมชนนิเวศวนเกษตรบ้านพีเหนือ มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและลดความเสี่ยงจากปัจจัยการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ รวมทั้งการพึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการยังชีพและการสร้างรายได้ ชุมชนนิเวศทำสวนบ้านพญาแก้ว มีกิจกรรมการผลิตที่สัมพันธ์กับการทำสวน เช่น การเลี้ยงผึ้ง การเผาถ่าน ขายท่อนพิน และกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ยามว่าง และชุมชนนิเวศทำนาบ้านหนองผุก มีการผลิตทางการเกษตรที่มีความต่อเนื่องโดยใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถหมุนเวียนเพาะปลูกเกิดประโยชน์สูงสุด เลือกรูปแบบการผลิตพืชที่มีอายุสั้นได้ผลตอบแทนที่เร็วและตลาดมีความแน่นอนในลักษณะเกษตรพันธะสัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ จารูวรรณ ธรรมวัตร (2545: บทคัดย่อ) พบว่า วิธีการผลิตแบบพอเพียง ในลุ่มน้ำชีเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยสถาบันครอบครัวและชุมชนประกอบกิจกรรมสำคัญ คือ ปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ด้วยแรงงานภายใน ครอบครัว ด้วยวิธีการผลิตไม่ซับซ้อนให้สัมพันธ์กับระบบนิเวศ คือ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิด ให้เกื้อกูลกัน ไม่ทำลายคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติให้ความสำคัญต่อการใช้ปุ๋ยธรรมชาติบำรุงดิน สิ่งบ่งชี้ความพอเพียงที่ปรากฏในชุมชน ได้แก่ การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การที่ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรสาธารณะ การมีที่อยู่อาศัย การมีอาหารหมวดข้าว ผัก ปลา การใช้แรงงานในครอบครัว การมีรายได้ที่เป็นเงินไม่น้อยกว่าสามพันบาทต่อเดือน การมีภูมิปัญญา ที่สืบสานความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลและเอื้ออาทรต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ด้านการปกครอง คือ ผู้นำเป็นบุคคลที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ และน่าเชื่อถือ การปฏิบัติตนดี มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ส่วนปัจจัยภายนอก คือ การได้รับอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากองค์กรภายนอก นโยบายของรัฐ การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ กังสดาล อยู่เย็น (2544 : บทคัดย่อ) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้าน เปร็ดไถ คือ ผู้นำ กลุ่มและองค์กร กระบวนการเรียนรู้ ค่านิยม การดำเนินชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจและภาวะหนี้สิน และกรมพัฒนาชุมชน (2548:26) ที่กล่าวว่าในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เกิดจากปัจจัย 2 อย่างคือ ปัจจัยภายในประกอบด้วย ผู้นำ ลักษณะผู้นำมีความเข้มแข็งได้รับการยอมรับ มีบารมี สร้างความสามัคคี ปฏิบัติตนดี มีความสามารถและคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การได้รับการสนับสนุนทุน ความรู้จากภาครัฐ/เอกชน การประสานจากภายนอก ภาวการณ์พัฒนา ชุมชนเกิดความตระหนักและการพัฒนาต่อชุมชน มีการเชื่อมโยงการทำงานของท่านท้องถิ่น นโยบายของรัฐ เพิ่มพูนความรู้และขีดความสามารถ ถอดบทเรียนผลของความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนา

6 ความรู้ ความเข้าใจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ของเกษตรกรเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พบว่า เกษตรกรในชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดน่าน ส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับปานกลาง สามารถตอบคำถามทดสอบความรู้ได้ถูกต้อง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

เฉลี่ย 13.38 ข้อ จากจำนวนทั้งหมด 17 ข้อ ซึ่งสอดคล้องกับ เกษม วัฒนชัย (2550: 1-8) ที่ได้กล่าวถึงบันได 3 ขั้น ในการนำปรัชญาไปใช้ คือ

ขั้นที่ 1 : ต้องเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจถ่องแท้

ขั้นที่ 2 : ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนปรัชญาสู่การปฏิบัติ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน

จนถึงระดับประเทศ

ขั้นที่ 3 : ต้องใช้ปรัชญาเป็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องเป็นประจำสม่ำเสมอ

ส่วนการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ จากแหล่งต่างๆ ในระดับมาก 7 แหล่ง คือ ผู้นำท้องถิ่น ญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่รัฐ สื่อวิทยุโทรทัศน์ เสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน และการอบรม ในระดับปานกลาง 3 แหล่ง คือ เพื่อนบ้าน สื่อวิทยุ และการทัศนศึกษาดูงาน ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ ได้รับในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิพร ปาณิกบุตร (2544: บทคัดย่อ) ทำการศึกษา เรื่องปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ พบว่า การได้รับรู้ข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์และเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ว่าจะต้องมีการแบ่งที่ดินที่มีอยู่ออกเป็น 4 ส่วนไว้ สำหรับปลูกข้าว ปลูกสระ เลี้ยงปลา ปลูกผลไม้ ที่อยู่อาศัยพร้อมเลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผักสวนครัว

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านหน่วยงานราชการ

1.1.1 จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง หน่วยงานของรัฐฯ ควรให้การส่งเสริม ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง

1.1.2 จากการศึกษาพบว่าเกษตรกร ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมาก จากผู้นำชุมชน ญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่รัฐ โดยเสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน การอบรม ฉะนั้นควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงผ่านผู้นำท้องถิ่น โดยใช้สื่อในการถ่ายทอดผ่านหอกระจายเสียง การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน อย่างสม่ำเสมอ และมีการวัดผลความสำเร็จว่าเกษตรกรสามารถปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

1.1.3 จากการศึกษาพบว่าเกษตรกร ทั้ง 3 ชุมชนยังมีการปฏิบัติน้อย ในกิจกรรมตามรูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การผลิตของใช้ในชีวิตประจำวันใช้เอง การจัดทำบัญชีครัวเรือน หน่วยงานของรัฐควรอบรมให้ความรู้และสนับสนุนเกษตรกรให้นำไปสู่การปฏิบัติในกิจกรรมดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

1.1.4 จากการศึกษาพบว่า การปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน สมาชิกมีความสามัคคีในกลุ่ม สมาชิกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยภายในที่เกษตรกรเห็นว่าเกี่ยวข้องในระดับมากที่สุด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

ดังนั้นหน่วยงานรัฐ ควรส่งเสริมกิจกรรมดังกล่าว เพื่อการพัฒนาและประยุกต์ใช้รูปแบบการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้าน ชุมชน ในภูมิภาคต่างๆ ต่อไป

1.1.5 จากการศึกษาพบว่า การได้รับการอบรมความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงจากองค์กรภายนอก นโยบายของรัฐ และการสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรเห็นว่าเกี่ยวข้องในระดับมาก ดังนั้น ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ทั้งด้านนโยบาย บุคลากร งบประมาณ การฝึกอบรมและสถานที่

1.1.6 จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีหนี้สิน โดยต้นเหตุของหนี้สินมากจากการลงทุนประกอบอาชีพ ฉะนั้นหน่วยงานหรือ นักส่งเสริม ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการผลิตทางการเกษตร การวางแผนการผลิต การจัดทำบัญชีฟาร์ม ส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิต ควบคุมปัจจัยความเสี่ยง และพัฒนาทางเลือกในการทำการเกษตรที่ให้ผลตอบแทนที่ดี เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะหนี้สินจากการทำการเกษตร

1.2 ด้านชุมชน

1.2.1 จากการศึกษาพบว่าชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่หลากหลาย มีปราชญ์ชุมชนที่มีอายุมาก แต่ขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังนั้นชุมชนควรมีการพัฒนากิจกรรมด้านการรักษา การถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อไม่ให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนสูญหาย

1.2.2 จากการศึกษาพบว่าชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง นิเวศทำนา ยังไม่มีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากกิจกรรมทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการพัฒนาผลผลิตเหลือใช้จากการเกษตรให้เกิดมูลค่าสูงสุด

1.2.3 จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการ ขาดความเข้าใจกันในสมาชิกกลุ่ม ส่งผลให้ขาดความยั่งยืนและต่อเนื่อง ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ มีความถี่ในการประชุมปรึกษาหารือและพูดคุยกันในสมาชิกกลุ่มมากขึ้น และพัฒนาการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ

2 ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ของเจ้าหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ควรศึกษาสื่อที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อให้เหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรต่อไป

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสิทธิภาพในชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

2.4 การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย. (2548). คู่มือปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือน. สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- _____. (2555). แผนพัฒนาชุมชนอำเภอเชียงกลาง ปี พ.ศ. 2555. น่าน : สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเชียงกลาง
- _____. (2555). แผนพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านหลวง ปี พ.ศ. 2555. น่าน : สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านหลวง
- กัสดาล อยู่เย็น (2544) "พลวัตชุมชนบ้านเป็ดในภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง" วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน มหบัณฑิตสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เกษม วัฒนชัย (2550) เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา” ม.ป.ท. ม.ป.พ.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2550) นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- จารุวรรณ ธรรมวัตร (2545) "ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีคิดต่อการผลิตแบบพอเพียง ของคนอีสาน : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำชี" วิทยานิพนธ์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- จันทร จันทรจอม. (2545). *รูปแบบการแก้ไขปัญหาหนี้สินชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง*. รายงานวิจัย.ม.ป.ท.
- ประสิทธิ์ ประคงสี. (2543). เอกสารการสอนวิชาระบบนิเวศเกษตร. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อค์สำเนา)
- ประเวศ วะสี (2542) เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม กรุงเทพมหานคร หมอชาวบ้าน
- ทวีศักดิ์ ชัยเรืองยศ (2555, 14 มกราคม) “ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพระราชทาน” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หน้า 24
- _____. (2552, 10 กุมภาพันธ์) “เศรษฐกิจพอเพียง” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หน้า 24
- ทรงชัย ดิยานนท์ (2542) "การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง" วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศศิพร ปาริภุต. (2544) “ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกร ในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สมบัติ พันธิวิชัย (2545) เศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

สหัชชา พลป้อพี (2548) "การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง"

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความ
เป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

สุเมธ พรหมรักษา. (2550) "การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านนอแล อำเภอฟาง
จังหวัดเชียงใหม่" วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สุเมธ ดันติเวชกุล (2542) "การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ" กรุงเทพมหานคร
กรมพัฒนาชุมชน

_____. (2544) *ได้เบื้องพระยุคลบาท* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร มติชน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) การประชุมสัมมนาโครงการพัฒนา
กรอบแนวคิดและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 16 – 17 พฤษภาคม กรุงเทพมหานคร
กลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2547) *เศรษฐกิจพอเพียง*
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เสรี พงศ์พิศ (2542) *เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต

